

„Żywoty świętych ten Apollo pieje”
Studia nad tradycją mitologiczną
w literaturze staropolskiej

Prace Naukowe



Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3756

50^{lat}
**Uniwersytetu
Śląskiego**
w Katowicach

[Kup książkę](#)

Marzena Walińska

„Żywoty świętych ten Apollo pieje”
Studia nad tradycją mitologiczną
w literaturze staropolskiej

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego ■ Katowice 2018

[Kup książkę](#)

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Piotr Borek

Spis treści

Wstęp

Tradycja mitologiczna w literaturze staropolskiej — wobec braku syntezy / 7

Część I

Rej i mitologia / 17

„Owa prosto będziecie ze mnie mieć Chirona”. Kod mitologiczny *Fraszek* Jana Kochanowskiego / 31

Część II

Apollo u złóbka i stajenka, która przewyższa Olimp. Antyk w staropolskich pastorałkach dramatycznych / 53

Z problemów genologii / 53

Poscamus Olympum. Mitologizmy w funkcji zapożyczeń leksykalnych / 57

Cynthus alter i Apollo chrześcijański / 62

Lucyfer w Hadesie: mitologiczno-chrześcijański obraz piekła / 70

Numina fracta cadent. Aksjologizacja świata antycznego / 81

Ultima aetas — felix aetas. Ekloga IV Wergiliusza jako tradycja literacka / 88

Polio polski Kaspra Miaskowskiego: Wergiliusz odmieniony „wedle potrzeby” / 93

Mitologia w perswazji kaznodziejskiej / 107

Uwagi wstępne / 107

„Inwencyje poetyckie”, czyli egzempla / 111

Wszechmocny Jowisz i ślepy Kupidyn / 119

„Jako pisał Pausonias”. Erudycja i quasi-erudycja / 123

Errat antiquitas: aksjologizacja mitologii / 128

Część III

Słodki i okrutny. Wizerunek Kupidyna w poezji staropolskiej	/ 139
Eros — Amor — Kupidyn w literaturze klasycznej	/ 139
„Miłość jest Muzą, Kupido mym Febem”	/ 143
„Bóg cały” — „chłopiąteczko niewieliczkie”. Boskie i dziecięce oblicze Erosa	/ 146
„Strzelec okrutny, zbójca wierutny”	/ 157
„Amor, co wszystkich zwycięża”?	/ 165
Postscriptum: Kupidyn i Śmierć, czyli o pewnej niezwyklej przygodzie antycznego bożka w poezji staropolskiej opisanej	/ 174
Topika mitologiczna w poezji dawnej	/ 187
Szyfr, kod i konwencja. Staropolskie sposoby „mówienia mitologią”	/ 211
Bibliografia	/ 225
Nota edytorska	/ 237
Indeks nazwisk	/ 239
Summary	/ 245
Resumé	/ 247

Wstęp

Tradycja mitologiczna w literaturze staropolskiej — wobec braku syntezy

Mitologia grecko-rzymska stanowi część śródziemnomorskiej tradycji literackiej. Losom bogów i herosów poświęcone są pierwsze dzieła literatury greckiej: eposy Homera oraz poemat teogoniczny *Narodiny bogów* Hezjoda, również na kanwie mitów powstały najwybitniejsze tragedie. Niezliczone przygody bogów i bożków stały się inspiracją dla twórców liryki i epigramatyki antycznej, a wyrażenia zawierające nazwy mitologiczne weszły na stałe do zasobów języka poetyckiego — literatura jest zatem podstawowym źródłem wiedzy o mitologii dla dawnych i współczesnych mitografów. Wydobywanie z tekstu literackiego informacji o poczynaniach bogów i herosów stawia przed badaczem pytania o granicę między zawartą w tekście wiernością tradycyjnym przekazom a inwencją autorów, dopisujących postaciom mitycznym nowe przygody i cechy charakteru. Nie można bowiem zapominać, że mitologia grecko-rzymska, będąc atrakcyjnym tworzywem literackim, jest przecież genetycznie związana z systemem religijnym i jako taka stanowiła wykładnik starożytnych wierzeń. Ten specyficzny i niejednorodny charakter tradycji mitologicznej był zresztą źródłem ambiwalentnego stosunku do niej w epokach późniejszych: zawarty w opowieściach o bogach i bożkach wyraz politeistycznego systemu religijnego musiał spotkać się z potępieniem ze strony autorytetów Kościoła, zarazem jednak mitologizmów nie można było wyrugować z cenionej — także, choć wybiórczo, w średniowieczu — literatury klasycznej. Sposobem na pogodzenie światopoglądu chrześcijańskiego z funkcjonowaniem w literaturze i kulturze wątków i postaci mitologicznych okazały się interpreta-

cję, których celem było osłabienie związku mitologii z pogańską religią: euhemeryzm, alegoreza oraz interpretacja astrologiczna. Przetrwały one czasy średniowiecza i zasadniczo wpłynęły na sposób wykorzystania tej części tradycji antycznej w literaturze późniejszych epok.

Próbę odrodzenia kultury starożytnej, w tym również reintegracji wizerunku bóstw mitycznych, podejmą humaniści renesansowi, dla których antyk stał się autonomicznym historycznie wzorcem kultury. Nie oznacza to, że był powszechnie i bezkrytycznie akceptowany, czego dowodem toczący się na różnych płaszczyznach — ideologicznej, naukowej i literackiej — tzw. spór o antyk, a więc niezgodność co do oceny wartości dorobku starożytnej kultury w kontekście oczekiwań i potrzeb współczesnego twórcy czy odbiorcy. Jego częścią był spór o mitologię; mimo iż bóstwa antyczne z reprezentantów religii pogańskiej praktycznie przekształciły się w alegorie dobrych lub złych cech, przeciwnicy mitologii nadal kwestionują jej wartość poznawczą, a nawet sugerują negatywne oddziaływanie na czytelnika. Siedemnastowieczny poeta oraz badacz i teoretyk literatury Maciej Kazimierz Sarbiewski dowodzi, iż mitologia zawiera fabuły zmyślane i nieprawdopodobne, więc jej zastosowanie w poezji byłoby sprzeczne z Arystotelesowską zasadą sztuki jako naśladowania rzeczywistości. Dla twórcy chrześcijańskiego znacznie odpowiedniejszym źródłem inspiracji jest Biblia, zbiór pouczających opowieści i budujących postaw. Paradoksalnie — zresztą podobne sprzeczności dostrzegamy u Reja i innych twórców — Sarbiewski-poeta w praktyce nie stroni od mitologizmów, a obszerny traktat *Dii gentium* (*Bogowie pogan*), będący prawdopodobnie częścią zamierzonej encyklopedii o świecie antycznym, zawiera alegoryczne wykładnie znaczenia poszczególnych bóstw. Właśnie alegoreza, która pozwoliła traktować mitologię jako źródło filozofii moralnej i wiedzy o cnotach etycznych, umysłowych i społecznych, stanowiła nadal główny argument za pozostawieniem mitologii w literaturze, także w wypowiedziach innych przedstawicieli renesansu i baroku, takich jak Erazm z Rotterdamu, Antonio Possevino, Francis Bacon, Henryk Schaeve. Wiedza o mitologii była ponadto w oczywisty sposób częścią wiedzy o antyku i jej poznawanie leżało w kręgu zainteresowań humanistów. Wyrazem tych fascynacji były rozliczne kompendia i encyklopedie mitologiczne, komentarze do starożytnych i średniowiecznych mitografii oraz rozprawy teoretyczne, w których próbowano zdefiniować pojęcie mitu.

Już pobieżna lektura staropolskich testów nie pozostawia wątpliwości, iż niezależnie od sporów filozoficznych i światopoglądowych mitologizmy są nieodłącznym elementem XVI- i XVII-wiecznej literatury. Wynika to przede wszystkim, powtórzmy, z literackiego charakteru grecko-rzymskiej mitologii, wobec czego wykorzystywanie tradycji

mitologicznej jest częścią imitacji literatury antycznej — a więc jedną z form realizacji głównego postulatu renesansowej estetyki. Mitologizmy stają się zatem częścią kształtującego się w XVI wieku języka poetyckiego, a w wieku XVII zadomowia się w nim do tego stopnia, że sami poeci podejmować będą, nie zawsze przecież udane, próby odświeżenia najczęściej używanych i wyświechtanych motywów i wątków.

Mitologia grecko-rzymska stanowiła niezwykle bogaty zbiór historii z udziałem bogów olimpijskich, pomniejszych bóstw, herosów oraz śmiertelników. Pojęcie o tej różnorodności daje lektura popularnych współczesnych mitografii (Jana Parandowskiego, Wandy Markowskiej, Zygmunta Kubiaka), a także encyklopedii i słowników, rejestrujących setki postaci, wątków i wersji mitów rozproszonych na kartach literatury antycznej (Roberta Gravesa, Pierre'a Grimala). Z tej obfitości materii twórcy staropolscy wybierają stosunkowo niewiele. Dobór i selekcja motywów są podyktowane przede wszystkim, co oczywiste, częstotliwością ich opracowania w poezji antycznej, znaczenie ma również tradycja średniowieczna, która spopularyzowała wątki wykorzystywane przez moralistów w funkcji alegorycznej, jak np. Herkules na rozstajnych drogach (*Hercules in bivio*) czy sąd Parysa (*iudicium Paradiis*). Istotny wpływ na ukształtowanie rodzimego repertuaru nawiązań mitologicznych miała na pewno — podobnie jak i w innych obszarach — twórczość Jana Kochanowskiego. Jemu w dużej mierze zawdzięcza popularność w polskiej poezji Orfeusz (świadczą o tym aluzje stylistyczne oraz bezpośrednie odniesienia do autora *Pieśni*), a także np. rzadko występujące w klasycznej literaturze fauny, które dzięki *Pieśni świętojańskiej o Sobótce* zrobiły karierę w sielance oraz barokowej poezji ziemiańskiej¹. Można mówić o zespołach motywów przejmowanych wraz z określonym modelem poezji lub gatunkiem, charakterystyczna pod tym względem jest poezja bukoliczna czy erotyk konceptystyczny. Sto-

¹ Mowa o pieśni Panny XII, która zawiera wyidealizowany i zmitologizowany wizerunek wsi. Jego częścią składową są postacie mitologiczne wpisane w rustykalny krajobraz:

Stada igrają przy wodzie,
A sam pasterz, siedząc w chłodzie,
Gra w piszczałkę proste pieśni;
A faunowie skaczą leśni.

(J. KOCHANOWSKI: *Pieśni*.)

Oprac. L. SZCZEBICKA-ŚLĘK. Wyd. 4 zm. Wrocław 1997).

Notabene tę samą strofę powtarza poeta w pieśni II, 2 ze zbioru *Pieśni ksiąg dwoje*, znanej pod zwyczajowym tytułem *Zaproszenie Hanny do Czarnolasu* (inc. „Nie dbam, aby zimne skały...”). Fakt ten niewątpliwie również przyczynił się do spopularyzowania mało przedtem znanych leśnych bożków.

sunek do mitologii jako tworzywa literackiego jest wreszcie jedną z cech charakteryzujących indywidualny styl poety. Kochanowski — w dziełach polskojęzycznych — korzysta z tej tradycji oszczędnie, co jest wyraźnie widocznie w porównaniu z jego twórczością łacińską, *Sielanki* Szymona Szymonowica są natomiast przykładem wykorzystania mitologii w sposób celowy i przemyślany, dowodzą erudycji i gruntownej wiedzy z zakresu kultury antycznej (co nie dziwi w przypadku poety-filologa). Poezja barokowa zawiera liczne przykłady mechanicznego przejmowania tematów i wątków mitologicznych, nieraz z błędami, co świadczy o powierzchownej znajomości mitologii, zaczerpniętej nie z literatury antycznej, ale raczej z popularnych słowników, kompendiów i florilegiów (antologii). Osobliwy pod tym względem przypadek stanowi twórczość Samuela ze Skrzypny Twardowskiego, a zwłaszcza jego epika romansowa, obfitująca w przykłady wzięte z mitologii. Widocznej u Twardowskiego tendencji do zadziwiania niezwykłymi czy mało znanymi mitologizmami towarzyszą jednak liczne odstępstwa od „prawdy mitologicznej”, dowodzące z jednej strony niefrasobliwego stosunku do tej tradycji, z drugiej zaś obnażające niedostatki wiedzy autora.

W 1997 roku Jerzy Axer mówił o filologu klasycznym — a myślę, że z równym powodzeniem odnieść można te słowa do filologa polskiego zajmującego się literaturą dawną zarówno z uwagi na ścisłe powiązanie tejże z kulturą antyczną, jak i na podobieństwa warsztatowe — iż jest to „*anima naturaliter intertextualis*, a przy tym duszyczka błakająca się w tej przestrzeni dość bezradnie”². Ta bezradność zdaniem wybitnego badacza wynika z niedostrzeżenia wszystkich problemów intertekstualnych zależności istotnych dla literatury dawnej, m.in. — o czym będzie mowa później — roli odbiorcy w konstytuowaniu znaczeń sensu dzieła literackiego, które powstało w oparciu o zasady imitacji i emulacji.

Specyfika mitologii jako składnika, a zarazem źródła inspiracji literatury dawnej polega na tym, iż mitologizmy, które wykorzystują staropolscy twórcy, są częścią tradycji literackiej, często zatem, analizując odwołania mitologiczne, zajmujemy się jednocześnie procesami imitacji i nie sposób tych zjawisk oddzielić. Zarazem jednak w każdym, nawet najbardziej skonwencjonalizowanym przywołaniu mitu jest choćby śladowa pamięć jego przeszłości, a zatem religijnej proveniencji. Badania mitu w odniesieniu do literatury dawnej są zatem badaniem tego, jak on funkcjonuje w praktyce literaturoznawczej. Problem ten podjęła, choć na marginesie innych rozważań, Elżbieta Sarnowska-Temeriusz i spostrzeżenia te są na tyle trafne, że warto je w tym miejscu zacytować: „Jeśli mitologię traktuje się w kategoriach literackiego tworzywa — pro-

² Por. *Badania porównawcze. Dyskusja o metodzie*. Radziejowice 6–8 lutego 1997 r. Red. A. NOWICKA-JEŻOWA. Izabelin 1998, s. 78.

ces artystyczny jawi się jako formowanie, postaciowanie [...], kształtowanie tej materii. Jeżeli przypisuje się jej charakter znaczenia — proces artystyczny okazuje się produkowaniem wykładników sensu, symbolizowaniem, »odbijaniem« tego, co znaczone. Koncepcja mitologii jako zbioru schematów pociąga za sobą pojmowanie procesu artystycznego jako wcielania, konkretyzacji, uszczegółowiania owych wzorców”³. Sam mit — w każdym razie w takim ujęciu, jakie tutaj rozważamy, nie wchodząc w dyskusję na temat ontologii i istoty mitu w ogóle, w ujęciu antropologicznym⁴ — usytuowany jest zatem „pomiędzy” — między tekstem a tekstem, między literaturą a kulturą, między kulturą a religią. Wybór perspektywy: „od strony” mitu czy „od strony” tekstu, jest bardzo ważny, chodzi bowiem o znalezienie kategorii porządkującej ten bardzo obszerny materiał. Literaturoznawcę niewątpliwie bardziej będzie interesowało to, jak użycie mitologizmu wpływa na ukształtowanie tekstu literackiego, niż jak kolejne użycie wątku czy postaci poszerza, zmienia czy też upraszcza sens danej opowieści. Zarazem jednak to mit stanowić może kategorię porządkującą, a konkretnie jego tematologiczne ujęcie. Uczynienie tematu mitologicznego (może to być postać lub motyw) ośrodkiem analizy oznacza oczywiście także odtworzenie literackich dziejów motywu czy postaci, ale nie to będzie najważniejsze, lecz raczej pytanie, jakie teksty, gatunki, tematy (tym razem w rozumieniu semantycznej warstwy utworu) koncentruje on wokół siebie.

Zawarte w książce studia nie stanowią syntezy, a jedynie próbę oglądu zagadnienia roli mitologii antycznej w różnorodnych tekstach literatury staropolskiej — z różnych perspektyw i z użyciem odmiennych narzędzi metodologicznych. Są także zapisem drogi badawczej, uzupełnionym nowymi rozprawami. Na początku tejże była wydana w 2004 roku książka *Mitologia w staropolskich cyklach sielankowych*, w której zaproponowałam funkcjonalną typologię mitologizmów w określonej genologicznie grupie tekstów. Wypracowany na tamtym materiale aparat pojęciowo-terminologiczny uważam za przydatny, ale w zebranych tu artykułach sięgam do innych narzędzi, ponieważ próba analizy tekstów z tak odmiennych literacko i kulturowo obszarów, jak na przykład poezja Kochanowskiego i barokowe kaznodziejstwo każe mi wyrazić przekonanie, iż nie istnieje jedna, uniwersalna metoda opisu

³ E. SARNOWSKA-TEMERIUŚ: *W kręgu badań tematologicznych*. W: *Problemy metodologiczne współczesnego literaturoznawstwa*. Red. H. MARKIEWICZ, J. SŁAWIŃSKI. Kraków 1976, s. 170.

⁴ Choć, oczywiście, takie rozważania nieraz są potrzebne nawet w perspektywie badań literaturoznawczych, w szczególności dotyczy to zagadnienia funkcjonowania mitu w literaturze poromantycznej, czy — z innej perspektywy — mitotwórczej roli literatury (por. prace Roberta Weimanna i Erazma Kuźmy).

równie zróżnicowanego i niejednorodnego zjawiska, jakim jest tradycja mitologiczna. Albo też: z pewnością taką uniwersalną metodę dałoby się wypracować, ale kwestionowałabym jej wartość poznawczą ze względu na nieunikniony w tym przypadku stopień ogólności opisu zjawisk. Do metody funkcjonalnej sięgam tylko w jednym tekście: otwierającym książkę, chronologicznie pierwszym — zarówno pod względem przedmiotu, którego dotyczy, jak i daty powstania. W przypadku pozostałych studiów konieczne było sięgnięcie do narzędzi badawczych z obszaru intertekstualności, retoryki oraz wspomnianej tematyki. Najważniejsze jednakże było i pozostanie dla mnie podejście filologiczne, oparte na uważnej lekturze tekstów oraz ich analizie i interpretacji z uwzględnieniem specyfiki gatunku oraz historyczno-kulturowych warunków, w jakich powstawały. Jakkolwiek taka postawa może być uznana za metodologiczny konserwatyzm, z całym przekonaniem uważam, iż należy dostosowywać sposób lektury i badania literatury do tekstu, nie odwrotnie.

W pierwszej części książki przedstawiam teksty, które określają stosunek do mitologii dwóch najważniejszych renesansowych twórców: Mikołaja Reja i Jana Kochanowskiego. Wpływ poety czarnoleskiego na ukształtowanie polskiego języka poetyckiego, którego częścią są mitologizmy, jest oczywisty i nie wymaga szczególnego zagadnienia. Rola autora *Krótkiej rozprawy* jest trudniejsza do określenia ze względu na mniej widoczny, „podskórny” nurt tej tradycji⁵, ale istotna, także w zakresie mitologizmów, o czym świadczą chociażby dzieje motywu spotkania Kupidyna ze Śmiercią.

Część druga poświęcona jest studiom nad barokową literaturą religijną, reprezentowaną przez trzy diametralnie różne obszary badawcze: okolicznościowe utwory bożonarodzeniowe (w większości anonimowe i związane z jezuickim dramatem i szkolnictwem), poezję religijną (na przykładzie Kaspra Miaskowskiego) oraz kaznodziejstwo drugiej połowy XVII wieku. Wybór materiału jest do pewnego stopnia prowokacyjny i oznacza poszukiwanie tradycji mitologicznej tam, gdzie jest jej najmniej, a może nawet być nie powinno. Użycie mitologizmów w tego typu tekstach rządzi się pewnymi, odmiennymi niż w literaturze niereligijnej, prawami, przede wszystkim dlatego, że są one obarczone „złym” pochodzeniem, a przez to często poddane aksjologizacji. Badania nad tym materiałem w kontekście wpływu tradycji mitologicznej stanowią *novum* (poza twórczością Miaskowskiego) i dlatego właśnie do tej części książki nawiązuje tytułowy cytat, zaczerpnięty ze zbioru po-

⁵ Szerzej o tym pisał Adam KARPIŃSKI w artykule *Mikołaj Rej — nieklasyczny renesans i jego tradycja*. W: *Mikołaj Rej w pięćsetlecie urodzin. Studia literaturoznawcze*. Red. J. SOKOLSKI, M. CIEŃSKI, A. KOCHAN. Wrocław 2007.

etyckiego Łazarza Baranowicza⁶. Zawiera on w sobie całą paradoksalność związaną z adaptacją tradycji mitologicznej na potrzeby ideologii katolickiej: Apollo, jeden z najważniejszych bogów świata antycznego, zajmować się ma hagiografią.

Trzecia część książki zawiera studia, które przedstawiają problem mitologii w literaturze w najbardziej uniwersalnym wymiarze, czyli jako elementu kształtującego język poetycki. Proponowane ujęcie uwzględnia trzy perspektywy: mitologizmy jako składnik staropolskiej topiki, „mówienie mitologią” jako sposób poetyckiego „szyfrowania” tekstów, umożliwiające semantyczne wzbogacenie tekstu oraz komunikację z odbiorcą na różnych płaszczyznach, oraz — przez pryzmat postaci Kupidyna — rola tradycji mitologicznej w stanowieniu dyskursu miłosnego. We wszystkich tych aspektach wykorzystania mitologii poezja staropolska dostarcza oczywiście najobfitszego i najbardziej zróżnicowanego materiału, jednak bez przeszkód sięgają do nich także twórcy kolejnych epok, z dwudziestym pierwszym wiekiem włącznie.

Chciałabym dedykować tę książkę Osobom, które wspierały mnie na wszelkie możliwe sposoby w trudnym czasie jej powstawania. Mariolu, Marysiu, Reniu, Aniu — dziękuję za to, że byliście zawsze przy mnie, wiem bowiem, że bez Was nie dotarłabym do celu tej podróży. Idąc wzorem dawnych mistrzów, mogę tylko powiedzieć, że lichi to i niegodny Was prezent, ale jedyny, jaki posiadam i mogę Wam ofiarować.

⁶ Ł. BARANOWICZ: *Żywoty świętych ten Apollo pieje. Jak ci działali, niech tak każdy dzieje*. Kijów 1670.

Indeks nazw osobowych*

A

Abramowiczówna Zofia 89, 130
Abramowska Janina 21, 34, 38, 40,
43, 70, 120, 188–190, 192, 195, 197,
202, 213–215, 217
Abstemius Laurentius 182
Adalberg Samuel 131
Alciatus Andrea 170, 183–185
Alkman 141
Anakreont 43–45, 47, 141, 144
Appel Włodzimierz 141
Apulejusz z Madaury (Apuleius Ma-
daurensis) 142, 151
Asklepiades 156,
Augustyn (Augustinus Aurelius), św.
90, 108, 130
Axer Jerzy 10, 224

B

Backvis Claude 126, 191
Bacon Francis 8, 140
Banach Jerzy 87, 115, 217
Baranowicz Łazarz 13
Bartnicka Kalina 110
Bebel Heinrich 182
Benedykt, św. 84
Bernard z Clairvaux, św. 74
Białostocki Jan 34, 54
Bieganowski Mikołaj 133, 134
Bielski Marcin 18, 108

Bieńkowski Tadeusz 17, 18, 28, 32,
35, 40, 43, 56, 65, 90, 110
Biliński Bronisław 96, 97
Birkowski Fabian 127
Bloomfield Morton W. 213, 217
Błoński Jan 43, 45
Bokszczanin Maria 175
Bolecki Włodzimierz 120
Bolesławiusz Klemens 80
Borek Piotr 133
Borowski Andrzej 75, 190
Brożek Jan 97
Bruchnalski Wilhelm 19
Brückner Aleksander 182
Brzozowski Jacek 188, 190–193
Bujnicki Tadeusz 34, 213
Bush Douglas 150
Buszewicz Elwira 76, 93

C

Candler Peter M. Jr 83
Capella Marcjan (Martianus) 176
Cartheny Jean, de 72
Causinus Mikołaj (Nicolaus) 111
Chemperek Dariusz 221, 223
Chrościcki Julian A. 110
Chrzanowski Ignacy 182
Cieński Marcin 12
Comes Natalis 64, 80, 127
Corcoran Thomas H. 121

* Indeks nie obejmuje Noty edytorskiej i Bibliografii.

Cornelius a Lapide 124
Curtius Ernst Robert 190
Cybulska-Bohuszewicz Ewa 63
Cycero (Marek Tullius Cicero) 64, 111
Cytowska Maria 88, 89, 96
Czaradzki Grzegorz 75, 76, 78–80, 93
Czerniatowicz Janina 37
Czerny Ewa 84
Czerwiński Marcin 40
Czuj Jan 84

D

Dachnowski Jan Karol 55, 74–80
Dacka-Górzyńska Iwona 123
Danielewicz Jerzy 44, 141
Dante Alighieri 72, 77, 100
Dantyszek Jan 58, 59, 147
Dąbkowska-Kujko Justyna 74, 221
Demostenes 111
Dębska Agnieszka 71
Does Theodor, van der 68
Drob Janusz Andrzej 132
Dürr-Durski Jan 161, 162
Dziechcińska Hanna 110, 126, 191

E

Erazm z Rotterdamu (Erasmus Rotterdamus) 8, 39, 76, 130, 172, 182
Euhemerios z Messeny 108
Eustachiewicz Maria 155, 194, 216
Ezop 118, 182

F

Fabricius Johann Albert 65
Fei Alfred 48
Fik Grzegorz 212
Filarska Barbara 124
Forstner Dorothea 63, 92, 116
Franciszek z Asyżu, św. 117
Fulgencjusz (Fabius Planciades Fulgentius) 109

G

Gaffurius Franchinus 63, 64
Garin Eugenio 132

Gast Johannes 182
Gawiński Jan 49, 101, 161, 223
Geremek Bronisław 109
German z Auxerre, św. 117
Głębińska Ewa Jolanta 126, 191
Gombrowicz Witold 40
Gorzowski Albert 45
Gostomski Jan 191
Gostyńska Dorota 159
Graff Piotr 214
Graves Robert 9, 127, 140
Greenough James Bradstreet 98
Grimal Pierre 9, 118, 140
Grzegorz Wielki 83, 84
Grześkowiak Radosław 145, 183
Gurowska Anna 201
Gutowski Berard 115, 116, 122, 126, 128–130

H

Hanczakowski Michał 127
Hanusiewicz Mirosława 158, 172, 207, 221
Hernas Czesław 94, 195
Hezjod 7, 62, 64, 139, 190, 213
Hieronim, św. 118
Hołowiński Ignacy 107
Homer 7, 36, 62, 126, 140, 147, 156, 190, 194, 213, 215
Hyginus 109

I

Ignacy Loyola, św. 110
Izydor (Isidorus Hispalensis), św. 64, 108, 110

J

Jacek Mijakowski 128
Jan z Wiślicy 59
Jarczykowa Mariola 125
Jarecki Kazimierz 183
Jarniewicz Jerzy 71
Jekiel Wojciech 132
Jelicz Antonina 147
Jeżewska Kazimiera 147
Jędrkiewicz Edwin 147, 151

K

Karpiński Adam 155, 172, 221
 Kleszcz Ewa 212
 Klonowicz Sebastian Fabian 101
 Kmita Jan Achacy 96, 102, 105
 Knittel Kaspar 115
 Kobus-Zalewska Hanna 140
 Kochan Anna 141
 Kochanowski Jan 5, 9–12, 31–49, 59, 86, 106, 142, 144, 150, 151, 153, 154, 161, 190, 196, 197, 199, 204–206, 224
 Kochanowski Piotr 191
 Kochowski Seweryn 201
 Kochowski Wespazjan 28, 38, 155, 178, 194, 195, 198, 201
 Koehler Krzysztof 45
 Kopaliński Władysław 130
 Kopernik Mikołaj 64, 97
 Kornatowski Wiktor 108
 Korolko Mirosław 48
 Kotarska Jadwiga 43, 165, 176, 184, 193, 196
 Koźmian Kajetan 97, 98
 Krauze-Karpińska Joanna 74
 Krawczuk Aleksander 127
 Krocak Jerzy 132
 Krókowski Jerzy 97
 Krzeczkowski Henryk 127, 140,
 Krzewińska Anna 22, 54, 55, 87
 Krzycki Andrzej 147, 151
 Krzywy Roman 183
 Krzyżanowski Julian 17, 20, 94, 175, 176, 182
 Ksenofont 170
 Kubiak Zygmunt 9, 98, 140
 Kukla Agnieszka 94, 95, 96, 105
 Kukulski Leszek 145, 179, 182, 191, 194, 216, 218
 Kułtuniakowa Janina zob. Abramowska Janina
 Kuran Michał 67, 69, 97
 Kuraszkiewicz Władysław 17, 174
 Kuźma Erazm 11, 49

L

Leszczyński Andrzej 199
 Lewański Julian 55, 85
 Lewis Clive Staples 63, 176
 Lipiński Jerzy 97
 Lipska z Potockich Zofia 207
 Lipski Jan 157
 Ludwika Maria Gonzaga de Nevers, królowa polska 151
 Lunde Paul 212

Ł

Łanowski Jan 62, 118, 139, 140
 Łapiński Zdzisław 217, 223

M

Maciejewska Iwona
 Makrobiusz (Ambrosius Theodosius Macrobius) 64, 131
 Malicki Jan 43, 126, 178, 179, 191, 192, 194
 Malicki Marian 191, 221
 Marek Antoniusz (Marcus Antonius), cesarz rzymski 89
 Marino Giambattista 143, 151
 Markiewicz Henryk 11, 187, 209
 Maślanka Julian 97
 Mazurkiewicz Roman 74–76, 93, 128
 Mejor Mieczysław 101, 183
 Meleager 185
 Miaskowski Kasper 5, 12, 66, 69, 93–106, 157, 195–198, 200, 202, 203, 205, 207
 Michałowska Teresa 27, 32, 40, 53, 55, 109
 Miczyński Sebastian 55, 67, 83
 Mikołaczyk Ireneusz 97
 Mikołaj z Błonia 109
 Mikołaj z Wilkowiecka 74
 Minge Jean-Paul 90, 108
 Minois George 71
 Mioduszewski Michał 54
 Modrzewski Andrzej Frycz 96
 Morsztyn Hieronim 142, 155, 159, 171, 182, 191, 220–222

Morsztyn Jan Andrzej 142, 143, 145,
147, 150, 151, 161–165, 171, 182,
194, 197, 202, 218–220, 222, 223
Morsztyn Zbigniew 152, 173, 195,
198, 200, 201
Moschos 154
Mróz Mirosław 97

N

Naborowski Daniel 161, 162, 164–
166
Nadolski Bronisław 176
Nagurczewski Ignacy 97
Nieborowski Marcin 200, 201
Niedźwiedź Jakub 75
Niemirska-Pliszczyńska Janina 124
Nowakowska-Sito Katarzyna 65
Nowicka-Jeżowa Alina 10, 95, 171,
172, 195

O

Ocieczek Renarda 126, 148, 195, 223
Okoń Jan 52, 54, 55, 57, 70, 74, 86,
87, 90, 148, 153
Okopień-Sławińska Aleksandra 212
Oktawia, żona Marka Antoniusza 89
Oktawian August (Gaius Iulius Caesar
Octavianus), cesarz rzymski 89
Olma Marcelli 133
Orygenes 118
Ostrowski Witold 176
Otwinowska Barbara 53, 216
Otwinowski Walerian 199, 213, 214,
222, 223
Owidiusz (Publius Ovidius Naso) 17,
47, 112, 117, 127, 142, 148, 183, 199,
213, 214, 223

P

Pachciarek Paweł 63, 116
Panofsky Erwin 62
Partyka Joanna 123
Paszkowski Marcin 97
Pauzaniusz
Paweł z Krosna 59, 64
Paweł, św. 90

Pawlak Wiesław 123
Pelc Janusz 17, 23, 32, 35, 39, 40, 42,
43, 46, 48, 49, 90, 144, 150, 197, 204,
221
Peregryn z Opola 109, 123
Pfeiffer Bogusław 178, 194, 199, 216
Picinelli Francesco 125
Pigoń Stanisław 97
Pisarkowa Krystyna 17
Platon 71, 111, 140, 170, 171,
Platt Dobrosława 111
Plezia Marian 85
Pleziowa Janina 85
Plutarch 130
Podgórska Teresa 176
Pollak Roman 150
Poplatek Jan 56
Porębowicz Edward 77
Possevino Antoni 8, 54, 90, 218
Potocki Stefan 206
Potocki Wacław 126, 145, 156, 157,
177, 178, 179, 182, 184, 191, 192,
206, 216, 223
Propercjusz (Sextus Propertius) 142

R

Radziejowski Hieronim 166
Raszewski Zbigniew 85
Rej Mikołaj 5, 8, 12, 17–29, 38, 39,
42, 174–178, 182–185, 216, 218
Rosinus Joannes 65
Roszkowska Wanda 21, 34, 189, 215
Rot Ewa 101
Rozentreter Maciej 94
Rufinus 185
Ryba Renata 125
Rychlewicz Bazyli 112–114, 117,
118, 120, 121, 127, 128, 130, 131–
133, 135
Rychłowski Franciszek 133, 134
Ryczek Wojciech 111

S

Salamon Joanna 40
Sannazaro Jacopo 75, 76, 78, 79, 90,
93

Sarbiewski Maciej Kazimierz 8, 18,
 34, 58, 64, 65, 85, 86, 92, 95, 111,
 123, 140, 170, 178, 214, 219
 Sarnowska-Temeriusz Elżbieta 10,
 11, 18, 34, 65, 95, 209, 213
 Saxl Georg 62
 Sayers Dorothy L. 213, 214
 Schaeve Henryk 8
 Schoock Martinus 68
 Seneka (Lucius Annaeus Seneca) 114,
 121, 122, 123
 Serwiusz Maurus (Maurus Honoratus
 Servius) 89
 Seweryn z Lubomla 111
 Seznec Jean 34, 62, 63, 214
 Simonides z Kos 144
 Skarga Piotr 135, 136
 Skimina Stanisław 64, 123, 140, 219
 Skrybonia, żona Oktawiana Augusta
 89
 Sławiński Janusz 11, 34, 48, 71, 72,
 80, 120, 193, 209, 213
 Smolik Jan 150
 Sokolski Jacek 12, 23, 39, 40, 120,
 224
 Sokołowska Jadwiga 150, 194
 Sokołowski Stanisław 111
 Sokrates 140
 Stabryła Stanisław 42, 89, 98, 187,
 215
 Starnawski Jerzy 25, 26, 176
 Starowieyski Marek 84
 Stawecka Krystyna 32, 33, 44, 58, 59,
 64, 74, 123, 140, 219
 Stefanowska Zofia 48
 Sterna-Wachowiak Sergiusz 211
 Stępień Paweł 171, 182, 220
 Stoff Andrzej 193
 Szarski Stanisław 31, 34, 35, 48, 49
 Szastyńska-Siemion Alicja 42, 44, 141
 Szczerbicka-Ślęk Ludwika zob. Ślęko-
 wa Ludwika 9, 27, 28, 145, 146,
 181, 196, 202, 204
 Szelest Hanna 88, 89
 Szlichtyng Jerzy 88, 99, 105, 150
 Szostek Teresa 27, 109

Szymonowicz Szymon 10, 38, 43, 88,
 99, 105, 142, 150, 152, 154, 158, 161,
 166, 193, 204, 206, 221

Ś

Ślęczka Tomasz 179
 Ślękowa Ludwika 9, 27, 28, 145, 146,
 181, 196, 202, 204
 Świderkówna Anna 84

T

Tasso Torquato 72, 77
 Temberski Stanisław 87
 Teokryt 88, 152, 155
 Tibullus (Albius Tibullus) 142
 Trzynadłowski Jan 22, 48
 Turner Alice K. 71
 Turzyński Ryszard 63, 116
 Tuve Rosemond 39, 213, 217
 Twardowski Kasper 144, 145, 148,
 156, 172, 200
 Twardowski Samuel 126, 148–150,
 152, 153, 156, 173, 191, 194–197,
 201, 203, 223

U

Ulewicz Tadeusz 75, 191, 221

V

Vaenius Otto 170
 Vogüé Adalbert de 84
 Voragine Jakub de 85, 109

W

Walecki Wacław 179
 Walińska Marzena 29, 41, 42, 48, 125,
 126, 133, 148, 150, 153, 178, 182, 187,
 191, 193, 195, 203, 218, 221, 223
 Weimann Robert 11
 Weintraub Wiktor 48
 Wereszczyński Jerzy 107
 Wergiliusz (Publius Vergilius Maro) 5,
 22, 27, 54, 58, 71, 73, 81, 88, 89, 90,
 91, 93, 96–98, 100–103, 105, 106,
 109, 123, 214, 215, 220

Węgrzynowicz Antoni 112, 122—
126, 128, 132
Wichowa Maria 199, 214
Wieszczycycki Adrian 201, 205
Wilczek Piotr 45, 196, 199
Władysław IV, król polski 151
Wójcicki Jacek 45, 96, 98, 102
Wujek Jakub 117, 118
Wyspiański Stanisław 65

Z

Zabłocki Stefan 28, 179
Zakrzewska Wanda 63, 116
Zamoyski Jan 197

Zathey Stanisław 44
Ziabicka Joanna 55, 58
Zimand Roman 39, 217
Zimek Katarzyna 182, 224
Zimorowic Józef Bartłomiej 145, 150,
152, 155, 157, 160, 161, 163, 167, 179,
181—185
Zimorowic Szymon 142, 146, 148,
151, 165, 171, 180, 181
Ziomek Jerzy 45, 120, 190, 193, 208

Ż

Żebrowski Jakub 199, 214
Żukowska Kazimiera 150, 194

Marzena Walińska

„Żywoty świętych ten Apollo pieje”
Studies on mythological tradition in Old Polish literature

Summary

The present book is a collection of selected aspects of the reception and functioning of mythological tradition in the literature of Renaissance and Baroque. In the first part, there are texts that specify the attitude towards mythology adopted by two most important Polish writers of the Renaissance period: Mikołaj Rej and Jan Kochanowski. The analysis of the nature of the mythological references presented in the article entitled *Rej i mitologia* [*Rej and mythology*] confirms the hypotheses formulated in the latest research into Rej's writings on its medieval roots. It is evidenced by the following: the derogatory assessment of mythological tradition; the interpretation and adaptation of antique motifs in a spirit of allegoresis, euhemerism, and astrology; the sources of mythological knowledge and the place of mythologisms in the structure of a literary work. Rej did not consider mythology as an indispensable constituent of poetic language, which is demonstrated in the works that are completely devoid of it. The article entitled *"Owa prosto będziecie ze mnie mieć Chirona". Kod mitologiczny „Fraszek” Jana Kochanowskiego* [*"Owa prosto będziecie ze mnie mieć Chirona". The mythological code of 'Epigrams' by Jan Kochanowski*] advances a thesis that Kochanowski took advantage of mythological tradition intentionally and deliberately. Even in the translations of antique literature, mythologisms were not taken over automatically, but rather were subjected to the process of adaptation and selection. The juxtaposition of *Epigrams* with *foricoena* confirms the assumption that the manner of employing mythological tradition is a part of poetic strategy of Kochanowski. Moreover, it seems that, to some extent, the conclusions reached on the basis of the analysis of mythologisms in *Epigrams* may be related to the whole Polish-language writings of the poet.

The second part is devoted to the studies on baroque religious literature represented by three separate research fields. The study *Apollo u żłóbka i stajenka, która przewyższa Olimp. Antyk w staropolskich pastorałkach dramatycznych* [*Apollo at the manger and the stable which overtowers Olympus. Antique in Old Polish pastoral dramas*] makes use of works commemorating Christmas, mostly anonymous and connected with Jesuitical drama and education. Despite the fact that mythologisms here are infrequent, their significance is not quite marginal, as they co-create the vision of the world in which everything, including the historically and ideologically alien antique tradition, is subjected to didactic aims

furthered by church authorities. Pastoral dramas consistently refer to Eclogue 4, the so-called Virgil's messianic, regarded as prophetic in Middle Ages, and here combined with biblical tradition. The next text concerns the paraphrase of the antique work written by Kasper Miaskowski („*Polio polski*” *Kaspra Miaskowskiego: Wergiliusz odmieniony „wedle potrzeby*” [“*Polio polski*” by Kasper Miaskowski: *Virgil transformed as required*]). The modifications introduced by the poet lead to a modernization and particularization of the text and its explicit contextualization in Christian reality. The article *Mitologia w perswazji kaznodziejskiej* [Mythology in preacher's persuasion] focuses its attention on the field of literature that is in principle devoid of any references to antique tradition. The reading of the compilation of Sunday sermons, by, among others, Franciszek Rychłowski, Antoni Węgrzynowicz, Berard Gutowski, and Bazyli Rychlewicz, allows to identify the aspects of the functioning of mythologisms that are different than those in poetry, as well as an ambivalent attitude towards them.

The third part contains texts that undertake the issue of mythology as an element shaping poetic language and love discourse. The article *Słodki i okrutny. Wizerunek Kupidyna w poezji staropolskiej* [Sweet and cruel. The image of Cupid in Old Polish poetry] provides a characteristics of this extremely significant mythological figure that encompasses its antique origin and poetic images in the poetry of Polish Renaissance and Baroque. An important role of Cupid is the shaping of love discourse, especially in intricate poetry of the 17th century. A separate attention is drawn by the theme initiated by Andreas Alciatus, which demonstrates a tragicomic history of accidental exchange of weapons belonging to the gods of love and death, developed by, among others, Mikołaj Rej and Wacław Potocki.

The article *Topika mitologiczna w poezji dawnej* [Mythological topoi in old poetry] attempts to situate antique mythology within Old Polish topoi and specify its role in poetic realizations of *loci communes*. The revision of the state of research is done with a view to take the attitude towards various suggestions concerning the understanding of the notion of topos, and employing it in the analysis of mythologisms in old poetry, with a special emphasis placed on the topoi of Apollo. The analytical part of the work is devoted to the observation of various kinds of topoi in baroque poetry, their variability and the way they are used in poetic texts.

The terms used in the article *Szyfr, kod i konwencja. Staropolskie sposoby „mówienia mitologią”* [Cipher, code and convention. Old-Polish ways of “talking mythology”] refer to the ways of exploiting antique mythology in Old Polish works, from concealing specific information under the layer of literal meaning, through the enhancement of a text with cultural references, to conventional usages, when a mythologism plays mainly an ornamental function. Mythological plots and characters appear in Old Polish works most frequently together with allegorical background. Some of these allegories are universal in nature (being the consequence of the search for universal truth in myths), while others, which are the manifestation of adapting antique topics to the Christian worldview, have become outdated, but they still perform an important role in understanding texts of culture.

Marzena Walińska

« Apollon chante les vies des saints »
Études sur la tradition mythologique dans
la littérature polonaise ancienne

Resumé

Le livre est un recueil d'études sur les aspects choisis de la réception et du fonctionnement de la tradition mythologique dans la littérature de la Renaissance et du baroque. Dans la première partie se sont trouvés les textes qui définissent l'attitude des deux auteurs polonais les plus importants de la Renaissance à l'égard de la mythologie : Mikołaj Rej et Jan Kochanowski. L'analyse du caractère des références mythologiques présentée dans l'article *Rej i mitologia (Rej et mythologie)* confirme les hypothèses avancées dans les plus récentes études sur les ouvrages de Rej concernant leurs racines médiévales. Les éléments qui en témoignent sont : l'évaluation dévalorisante de la tradition mythologique ; l'interprétation et l'adaptation des motifs antiques dans l'esprit de l'allégorèse, de l'évhémérisme et de l'astrologie ; les sources du savoir mythologique et la place des mythologismes dans la structure de l'œuvre littéraire. Rej ne considérerait pas la mythologie comme un ingrédient inaliénable de la langue poétique, ce que prouvent les ouvrages qui en sont complètement dépourvus. Dans l'article „*Owa prosto będziecie ze mnie mieć Chirona*”. *Kod mitologiczny „Fraszki” Jana Kochanowskiego* (« *Owa prosto będziecie ze mnie mieć Chirona* ». *Code mythologique des « Fraszki » de Jan Kochanowski*) a été avancée la thèse que Kochanowski puisait consciemment et à dessein dans la tradition mythologique ; même dans les traductions de la littérature antique, les mythologismes n'étaient pas pris mécaniquement, mais ils étaient soumis à l'adaptation et à la sélection. La juxtaposition des *Fraszki* avec les *foricoenia* confirme l'hypothèse que la façon de puiser dans la tradition mythologique fait partie de la stratégie poétique de Kochanowski. De surcroît, il semble que — avec quelques réserves — les conclusions formulées sur la base de l'analyse des mythologismes dans *Fraszki* peuvent être appliquées à tous les ouvrages du poète écrits en polonais.

La deuxième partie est consacrée aux études sur la littérature religieuse baroque, représentée par trois champs de recherches séparés. L'étude *Apollon u żłóbka i stajenka, która przewyższa Olimp. Antyk w staropolskich pastoralkach dramatycznych* (Apollon à la crèche et une étable qui est plus haute que l'Olympe. L'antiquité dans les pastorales polonaises anciennes dramatiques) s'appuie sur les ouvrages de circonstance relatifs à Noël, qui dans la majorité des cas sont anonymes et

liés au drame et à l'éducation jésuites. Bien que les mythologismes y soient rares, leur importance n'est pas tout à fait marginale, car ils constituent une vision du monde où tout — même la tradition antique étrangère au niveau idéologique et historique — est soumis aux objectifs didactiques, imposés par les autorités ecclésiastiques. Les pastorales dramatiques se réfèrent unanimement à la quatrième Églogue de Virigile, soi-disant messianique, considérée au Moyen Âge comme un texte prophétique, unie ici avec la tradition biblique. Le texte suivant concerne bel et bien la paraphrase de l'ouvrage antique effectuée par Kasper Miaskowski (*„Polio polski” Kasptra Miaskowskiego: Wergiliusz odmieniony „wedle potrzeby”* / «*Polio polonais*» de Kasper Miaskowski: *Virgile modifié «selon besoin»*). Les changements effectués par le poète conduisent à actualiser et concrétiser le texte, ainsi qu'à le situer visiblement dans la réalité chrétienne. Dans l'article *Mitologia w perswazji kaznodziejskiej* (*Mythologie dans la persuasion prédicatrice*) l'attention est focalisée sur les ouvrages qui par principe sont dépourvus de références à la tradition antique. La lecture des recueils des sermons de dimanche (entre autres de Franciszek Rychłowski, Antoni Węgrzynowicz, Berard Gutowski et Bazyli Rychlewicz) permet de dégager non seulement des aspects — différents que dans le cas de la poésie — du fonctionnement des mythologismes, mais aussi une attitude ambivalente à l'égard de ces derniers.

La troisième partie contient les textes qui abordent dans différentes perspectives le problème de la mythologie en tant qu'élément façonnant la langue poétique et le discours amoureux. *Słodki i okrutny. Wizerunek Kupidyna w poezji staropolskiej* (*Doux et cruel. L'image de Cupidon dans la poésie polonaise ancienne*) donne la caractéristique de ce personnage mythologique d'une importance remarquable, englobant son origine antique et ses incarnations poétiques dans la poésie polonaise de la Renaissance et du baroque. Le rôle significatif de Cupidon est de modeler le discours amoureux, surtout dans la poésie précieuse du XVII^e siècle. Le motif initié par Andreas Alciatus attire une attention différente. Il présente l'histoire tragicomique de l'échange erronée des armes appartenant aux dieux de l'amour et de la mort, élaboré entre autres par Mikołaj Rej et Wacław Potocki.

L'article *Topika mitologiczna w poezji dawnej* (*Topique mythologique dans la poésie ancienne*) tente de situer la mythologie antique à l'intérieur du topique polonais ancien et de définir son rôle dans les réalisations poétiques *loci communes*. Passer en revue l'état des recherches a pour objectif de prendre position à l'égard de différentes propositions de comprendre le terme «*topos*» et de l'appliquer dans l'analyse des mythologismes dans la poésie ancienne, compte tenu du topique apollinien. La partie analytique du travail est consacrée à l'observation de différents types de *topos* dans la poésie baroque, leur variabilité et la manière de les appliquer dans les textes poétiques.

Les notions appliquées dans l'article *Szyfr, kod i konwencja. Staropolskie sposoby „mówienia mitologią”* (*Chiffre, code et convention. Les moyens polonais anciens de «parler en mythologie»*) décrivent les moyens d'appliquer la mythologie antique dans les ouvrages polonais anciens : de la dissimulation des informations définies sous une couche de significations littérales, en passant par l'enrichissement du texte à l'aide des références culturelles, jusqu'à l'usage conventionnel où le

mythologisme exerce une fonction avant tout ornementale. Les motifs et les personnages mythologiques apparaissent dans les ouvrages polonais anciens le plus souvent avec un fond allégorique. Quelques-unes de ces allégories ont un caractère omnitemporel (elles sont le résultat de chercher dans les mythes des vérités générales), d'autres, étant une manifestation de l'adaptation des sujets antiques à l'idéologie chrétienne, ont perdu leur actualité, mais elles jouent un rôle important dans la compréhension des textes relatifs à la culture.

Redaktor: Agnieszka Boniatowska

Projekt okładki: Emilia Dajnowicz

Korektor: Lidia Szumigala

Łamanie: Alicja Załęcka

Copyright © 2018 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-3431-8
(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3432-5
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 15,75. Ark. wyd. 15,5. Papier
Ecco Book Cream 70 g, vol. 1.8

Cena 22 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7–9, 71-063 Szczecin

[Kup książkę](#)